

ALİ ARTUN
Sanatın İktidarı

ALİ ARTUN 1972’de Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü’nden mezun oldu. Mimarlar Odası’nda bilim ve teknoloji konuları ile mimar ve mühendislerin toplumsal konumları üzerine araştırmalar yürüttü, çeşitli makalelerin yanı sıra *Fordizmin ve Mühendisin Dönüşümü* adlı kitabı yazdı. 1980’den sonra Ankara Çağdaş Sahne Kültür Merkezi’ni yönetti ve burada *500 Yıllık Bilmecce* programı çerçevesinde sanat tarihi, edebiyat ve müzikle ilgili etkinlikler düzenledi. 1984’te Galeri Nev’in kuruluşuna katıldı. Bu zamandan başlayarak Galeri’nin Ankara’daki sergilerini düzenledi ve aralarında *Resme Bakan Yazılar*, *Arslan-Defterler* ve *Tiraje-Zamanların Hafızası*’nın da bulunduğu yüzü aşkın Galeri Nev yayınının editörlüğünü yaptı. Galeri sergilerinden başka, Ankara’da *Cobra* ve *1950-2000*, Kopenhag’da *Ben Bir Başkası*, İstanbul’da *Mübin Orhon-Sainsbury Koleksiyonu* sergilerini hazırladı. Sanart’ın kuruluşunda ve yönetiminde görev aldı. Halen, kültürel eleştiri alanında eserlerin derlendiği “Sanathayat” dizisini yönetiyor ve İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Programı’nda “Sanat ve İktidar” dersini veriyor. Son yayımlanan kitapları: *Modernliğin Sınırında Sanat-Eleştiri*, *Özerklik, Siyaset* (2006), *Müze ve Modernlik* (2006), *Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi* (2011).

sanat**hayat**
DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Toplumsal **hayattaki** yeni yapılanmanın, büyük dönüşümlerin, eşiklerin, aşamaların gerçek ânı, **sanattaki** devrimle ilişkilidir.

Kazimir MALEVİÇ

Proletarya, **hayat** ile, geçmişin egemen sınıflarının ilgilendiği **sanat** arasındaki keskin ayrıma nihayet son vermelidir.

Anatoli LUNAÇARSKİ

Yoksulların pis ve iç karartıcı dünyalarındaki mücevher olarak

sanata ölüm!

Yaşanmaya değmez bir **hayattan** kaçmanın aracı olarak

sanata ölüm!

Aleksandr RODÇENKO

ALİ ARTUN

Sanatın İktidarı

1917 DEVRİMİ, AVANGARD SANAT
VE MÜZECİLİK

İletişim Yayınları 2246 • sanat**hayat** dizisi 37

ISBN-13: 978-975-05-1866-9

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYAN Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

BASKI ve CİLT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Murat Gültekingil'e

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ / Müze ve Devrim	12
Modernleşme/Müzeleşme	13
• St. Petersburg'un İmparatorluk Müzeleri	13
Kunstkamera	13
Ermitaj	15
Rus Devlet Müzesi	18
Akademi Müzesi	19
• Moskova'nın Entelektüel Müzeleri	19
Tretyakov ve Rus Realizmi	20
Şukin, Morozov ve Fransız Modernizmi	22
Puşkin Müzesi	23
Malikâne Müzeleri	25
Devrim Öncesinde Rus Avangardı	29
• Artel, Abramtsevo Kolonileri ve Rus Sosyal Realizmi	29
• Sosyal Realizm, Anarşizm, Komünizm	32
• Sanat Dünyası Cemiyeti ve Rus Modernizmi	34
• Rus Avangardının Karakteristikleri	39
• Rus Avangardı ve Ötekiler	42

• Avangardın Sahnesi	48
• Avangardın İki Kurucusu ve Soyut Sanatın Mucitleri	51
Maleviç ve Metafizik Olarak Sanat.....	53
Tatlin ve Üretim Olarak Sanat.....	59

1917 Ekim Devrimi, Rus Avangardı

ve Müzeler	65
• Sanatın ve Siyasetin Devrimi	66
• Süprematizm-Komünizm	68
El Lissitzki ve Süprematizm.....	75
• Konstrüktivizm ve Devrim	79
Üretimin Makineleri.....	80
Tektonika-Konstruksiya-Faktura.....	83
Sergey Tretyakov, Walter Benjamin ve “Üretici Olarak Yazar”.....	84
Üretimin Dili-Tasarım.....	87
Ütopya ve Mimarlık.....	90
Tiyatro Olarak Kent.....	95
Hakikat Sineması.....	98

Avangardın Devrimci Sanat Düzeni	105
Proletkült.....	110
• Avangard Müzeler	113
Sanatsal Kültür ve Pentür Kültürü Müzeleri.....	116
Sanatsal Kültür Enstitüleri.....	122
Vitebesk Sol-Kanat Modern Sanat Müzesi ve Yeni Sanat Birliği.....	124
İmparatorluk Dönemi Koleksiyonlarının Korunması ve Müzeleştirilmesi.....	128
Proleter Müzeleri.....	130
Tarih ve Gündelik Yaşam Müzeleri.....	132
Müzeye Dönüşen Sergiler.....	134
Avangard Sergiler.....	135
Tiyatro ve Mimarlık Olarak Müze.....	139
‘Marksist’ Propaganda Sergileri.....	140

Devletin ve Realizmin Egemenleşmesi	147
“Sosyal Realizm”in Restorasyonu.....	149
Realist Sapma, Maleviç ve Tatlin.....	153
• Realizmin Resmîleşmesi ve Avangardın Tasfiyesi	158
• Komünist Enternasyonal ve Sanat Enternasyonalı	160
• Sanat İhracatı 16	162
• Müze ve Savaş	166
 EPILOG / Avangard Enternasyonalinin Kuruluşu ve Çöküşü	 169
• Süprematist ve Konstrüktivist Enternasyonal	170
Kızıl Bauhaus.....	176
• Rus Avangardının Kaderi	180
 Dizin	 187

SUNUŞ

Müze ve Devrim

Rus avangardı, yakıp yıkmaktan bahsettiği müzeleri 1917 Devrimi'nden sonra ele geçirince ne yapmıştı? Ermitaj gibi muhteşem imparatorluk müzelerini nasıl yönetmişti? “Fransız Burjuva Devrimi”, saraylardan, kiliselerden el koyduğu koleksiyonlarla Louvre’u kurmuştu. Peki, “Rus Proleter Devrimi” müzeyle nasıl baş etmişti? Bu kitapla ilgili çalışmalar, daha ziyade müzeciliği ilgilendiren böyle meraklarla başladı. Bunlar müzeciliği belirleyen diğer konulara taşı: Devrim döneminde sanatın örgütlenmesi, siyaseti, felsefesi, üretimi... Sonunda bir makale çerçevesinde başlayan araştırmalar uzadıkça uzadı ve “sanatın iktidarı”na ilişkin böyle bir kitapçığa dönüştü. Yani, *Sanatın İktidarı*, Rus avangardıyla 1917 Devrimi'nin ilişkileri üzerine bir inceleme değil, Rus avangardının siyasal evreni üzerine bir çalışma da değil. Bir müzecilik profili. Ama bu profili tanımlayan öteki konulara da bulaşıyor.

1917 Rus Devrimi'yle iktidarını kuran Sovyet hükümeti, başta müzeler olmak üzere, bütün sanat kurumlarının yönetimini avangard sanatçılara teslim eder. Bundan sonra-

ki dört-beş yıl boyunca yaşananlar, gerek müzecilik tarihinin gerek bütün sanat tarihinin en istisnai deneyimini oluşturur. Tarihte ilk kez sanatın iktidarı sanatçıların elindedir. Ne var ki onlar bu iktidar sayesinde devraldıkları mirası parçalamak üzere örgütlenmişlerdir. Yani sanat kurumlarını kurmayı değil, yıkmayı amaçladıkları için “avangard”dırlar. Müzeleriyle, akademisiyle, koleksiyonlarıyla, sergileriyle, tarihi ve teorisiyle reddettikleri, ama Devrim’le birlikte sorumluluğu üstlerine kalan sanat, aslında iki yüz yıllık şaşaalı Rus modernleşmesinin ta kendisidir. O nedenle, Devrim arifesindeki sanat atmosferini incelemeye, 18. yüzyılda St. Petersburg’un* kurulmasıyla başlayan Rusya’nın modernleşme-müzeleşme atılımına değinerek başlıyorum. Bu atılımın bir ayağı Petrograd’ın imparatorluk müzeleri, diğer ayağı genellikle aristokrat malikânelerinde gelişen Moskova’nın “entelektüel müzeleri”. Ondan sonra, Rus avangardının Devrim öncesindeki ve ertesindeki düşünsel, estetik formasyonunu üzerinde duruyorum. Devrim dönemi sanatı ve müzeciliği, bunun ardından geliyor. En sonra da, sanatın bu birkaç yıllık iktidarının sarsılmasına ve yıkılmasına değiniyorum. “Epilog” ise, süprematizm ve konstrüktivizmin dramıyla ilgili: Tam bir enternasyonalî başardıkları sırada, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş konjonktüründe nasıl ezildiklerini kaydediyor.

---

* 1703-1914 St. Petersburg, 1914-1924 Petrograd, 1924-1991 Leningrad, 1991 St. Petersburg.